

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ”
ФИЛОСОФСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА „БИБЛИОТЕКОЗНАНИЕ, НАУЧНА ИНФОРМАЦИЯ И КУЛТУРНА ПОЛИТИКА“

**РОЛЯТА НА ДАРИТЕЛСТВОТО ЗА РАЗВИТИЕ НА МУЗЕЙНИТЕ КОЛЕКЦИИ В
БЪЛГАРИЯ**

Милена Гришева Катошева

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „Доктор” в
професионално направление 3.5. Обществени комуникации и информационни науки

Научен ръководител:
Проф. д. изк. Симеон Недков

СОФИЯ, 2018

Дисертационният труд е обсъден и насочен за публична защита на заседание на катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика“ към Философски факултет на Софийски университет „Св. Климент Охридски“ на 14.06. 2018 г.

Дисертационният труд е с общ обем от 190 страници и е структуриран в увод (6 стр.), три глави (137 стр.), заключение (5 стр.), списък на използваната литература (21 стр.) и приложения (15 стр.). Дисертацията съдържа 2 фигури, 5 таблици, 9 графики и 4 приложения. Библиографията включва 240 заглавия, от които 184 на български език.

Брой на публикациите на автора по темата: 8

Научно жури:

Доц. д-р Десислава Лилова (рецензент)

Проф. д-р София Василева (рецензент)

Проф. д-р Николай Ненов

Проф. д.изк. Симеон Недков

Доц. д-р Петко Христов

Публичната защита ще се състои на 17.10.2018 г., сряда, от 14:00 часа, в Катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика“ към Философски факултет на СУ „Св. Климент Охридски“ на адрес: София, бул. „Цариградско шосе“ № 125, блок 1.

СЪДЪРЖАНИЕ

УВОД.....	3
ПЪРВА ГЛАВА: МУЗЕЯТ И НЕГОВИТЕ КОЛЕКЦИИ.....	10
1. Колекционерство – колекция – музей.....	10
2. Видове музейни колекции.....	20
3. Източници на формиране и обогатяване на музейните колекции. Приемане и регистрация на дарения.....	22
4. Експониране и популяризиране на музейните колекции. Консервация и реставрация – ролята на дарителството.....	28
5. Картотеки и регистри на даренията и дарителите. Книга за дарения.....	30
ВТОРА ГЛАВА: ДАРИТЕЛСТВОТО В БЪЛГАРИЯ. ИСТОРИЧЕСКИ ПРЕГЛЕД.....	32
1. Дарителството – опит за дефиниция.....	32
2. Обзор на публикациите за дарителството.....	38
3. Правно-нормативна регламентация на дарителството в България. Държавни политики за дарителството в сферата на културата.....	44
2.1. Нормативна уредба на дарителството в България в периода 1878 – 1944 г.	44
2.2. Нормативна уредба на дарителството в България в периода 1944 – 1989 г.	48
2.3. Нормативна уредба след 1989 г.	53
4. Дарителството през различните исторически периоди	57
3.2. Дарителството през Възраждането	57
3.3. Дарителската дейност в периода от Освобождението до 1945 г.	65
3.4. Дарителството в музеите по време на социализма	71
ТРЕТА ГЛАВА: СЪВРЕМЕННО СЪСТОЯНИЕ НА ДАРИТЕЛСТВОТО В БЪЛГАРСКИТЕ МУЗЕИ	101
1. Характерни особености на дарителството в България след 1989 г.	102
1.2. Профил на съвременния български дарител	102
1.3. Други форми на дарителство	105
2. Работа на музеите с дарители	109

2.1. Съхраняване и експониране на даренията. Постоянни експозиции. Дарителски изложби	110
2.3. Отношенията музей – дарител. Ден на дарителя, дарителски грамоти, преференциални условия за посещение в музея	117
2.2. Фондове и фондации, работещи в сферата на дарителството. Развитие на дарителската култура	123
3. Дарителските кампании в музеите	129
3.1. Дарителски кампании за обогатяване на музейните колекции	130
3.2. Кампании за набиране на финансови средства	136
3.3. Кутиите за дарения в музеите – проблеми и възможности	139
3.4. Дарителството, музеите и медиите	144
3.5. Уеб сайтовете на музеите и дарителството	147
ЗАКЛЮЧЕНИЕ	151
СПИСЪК НА ИЗПОЛЗВАНИТЕ СЪКРАЩЕНИЯ	156
БИБЛИОГРАФИЯ	157
ПРИЛОЖЕНИЯ	179
Приложение 1. Анкетни карти.....	179
Приложение 2. Дарителски грамоти и плакати за дарителски изложби	180
Приложение 3. Фотографии	185
Приложение 4. Формуляри	188

ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Избор на темата

Изборът на темата „Ролята на дарителството за развитие на музейните колекции в България“ е продиктуван от повишения в последните години интерес към дарителските практики в различни сфери от обществения живот – образование и наука, социални дейности, здравеопазване, култура и изкуство, спорт, екология и околна среда, развитие на гражданското общество.

Дарителството е основополагащ фактор за възникване и развитие на музейното дело в България. Актуалните изследвания по темата са или в страни от пряката музейна дейност, или като цяло са непълни и не илюстрират общата картина на това как музеите работят с дарители, кои са проблемите, какви са взаимоотношенията музей – дарител, какви са добрите практики, кои са съвременните дарители и какви са даренията.

Изборът на темата се дължи в голяма степен и на лично отношение към проблематиката – от една страна като професионална ангажираност (като музеен уредник), а от друга – като реален участник в процесите на подпомагане на музейни дейности чрез доброволчески и дарителски инициативи.

Състояние на изследванията и публикациите по темата

Една от първите идеи за увековечаване паметта на дарителите идва от Илия Блъсков през 1895 г., когато в своето списание „Памятник“¹ за първи път поставя въпроса за издаване на специална книга за дарителите. Идеята му остава без съмишленици. По-късно, през 1907 г., на страниците на в. „Отечествен глас“ той приканва да се напише книга със заглавие „*Благодетели на шуменското общество*“. Тази идея също остава нереализирана.

Докато е министър на просвещението, Иван Шишманов възлага на Сава Велев задачата да се напише книга, която „да съдържа биографиите, ликовете и завещанията на онези дарители, които са подарили или завещали поне 5 000 лв. за народо-просветни цели“. „*Златна книга на дарителите за народна просвета*“, съставена от Сава Велев, излиза от печатницата на Хр. Г.

¹ Лечков, Д. Златна книга на дарителството в шуменския край. Шумен, 1998. с. 4.

Данов през 1907 г. Книгата включва имената на 107 български общественици с принос към народната просвета, сред които са Васил Априлов, д-р Петър Берон, братята Евлоги и Христо Георгиеви, Иванка Хр. Ботева, Иларион Макариополски и др. За много от тях са приложени и портретни снимки. В предговора към книгата авторът споделя: *„...такава работа е свързана с много мъчнотии...(...) Веднага след това се захв да събирам материали, писах около 200 писма на разни лица и учреждения, но за жалост едва 1/10 от всичките ми писма се удостоиха с отговор. Много пъти и г. Шишманов ме запитваше: „Какво става със Златната книга“ с един страх да не би да се отчая и да напусна работа... Като съм уверен, че и в бъдеще ще се открият някои забравени благодетели, па ще се явят и нови, поставих на заглавния лист книга I...“².*

През 1911 г. излиза от печат книгата „Дарители по народната ни просвета“, с автор Велико Йорданов. Книгата е приложение към картина с ликовете на 50 дарители и съдържа биографични бележки за тях. В предговора авторът изтъква: *„Нашият народ има възвишени и славни мъже, които извоюваха въздигането, закрепването и усилването на българското племе в умствено, нравствено и политическо отношение. Но културата е продукт на множество и разнообразни фактори. Един важен, крупен фактор в нашия национален живот съставя традиционната черта в характера на нашия народ – чрез пожертвование да крепи и засилва народната ни просвета. И трябва да признаем, че в създаване на съвременна, модерна България плеяда дарители играха завидна роля, като съдействаха, поощряваха най-съществения културен фактор – просветата.“³.*

Вторият том на „Златна книга на дарителите за народна просвета“, с автор Ганчо Ст. Пашев, излиза през 1923 г. в София. Инициаторът този път е министър Стоян Омарчевски. Книгата съдържа имената на 307 дарители и дарителски фондове в България. Идеята е във втория том да влязат имената на дарители, които не са били включени в първия, а също и на дарители, направили своите дарения след датата на издаването му. *„У българинът има заложби*

² Велев, С. Златна книга на дарителите за народна просвета. кн. I. [Притурка към XII. год. на сп. „Училищен преглед“ – изд. Министерството на нар. Просвещение]. Пловдив, 1907. с. V.

³ Йорданов, В. Дарители по народната ни просвета. Биографични бележки. кн. I. [Приложение към картина с ликовете на дарителите]. София, 1911. с. 4.

на щедрост и пожертвувателност. Както в миналото така и днес има мнозина дарители, които са посветили живота си на обществото, подарили са на туй общество не само най-хубавите години, сили и способности, но и всичко що са събрали с усилен труд, а не рядко и при големи лични лишения...“⁴.

Дарителството е неизменна част от историята на Българската академия на науките. Десетки са дарителските фондове, които Академията управлява в периода 1892 – 1947 г. Средствата дават възможност на институцията да създаде и поддържа действаща система от академични награди. През 1937 г. БАН издава „Книга за дарителите на Българската академия на науките“, от която излиза само един том.

Първото изследване за дарителството в България след 9 септември 1944 г. е „Златна книга на дарителите в Народна република България“, отпечатана през 1989 г. Книгата е създадена по идея на ДОО „Фонд 13 века България“ и включва данни за държавните юбилейни дарения по повод 1300-годишнината от създаването на българската държава⁵. Представена е информация за по-значимите индивидуални и колективни дарители, описани са някои от по-големите дарохранилища. Работата по съставяне на книгата започва в края на 1982 г. от екип от учени, под ръководството на Александър Фол. Екипът се сблъсква с много трудности – липса на достатъчно информация, непълни данни за дарителите и направените дарения, непълно и неточно попълнени анкетни карти. На изпратените 500 писма до музеи, библиотеки, архиви и галерии отговарят по-малко от половината. Преди 1981 г. в инвентарните книги на повечето музеи е отбелязвано само „дарение“ без допълнителна информация за дарителя. Втори том на книгата не е издаден.

Енциклопедия „Дарителството. Дарителски фондове и фондации в България, 1878 – 1951“⁶ е създадена от екип учени от БАН и издадена от Български дарителски форум. Автори на статиите в енциклопедията са Веска Николова (ИИИ – БАН), Росица Стоянова (ИИИ – БАН),

⁴ Пашев, Ст. Златна книга на дарителите за народна просвета. кн. II. [Приложение към XXII год. на спис. „Училищен преглед“]. София, 1923.

⁵ Златна книга на дарителите в Народна република България. Ред. С. 1989. т. I. с. 146 –249.

⁶ Енциклопедия Дарителството. Дарителски фондове и фондации в България. Т. 1. София, 2012. 302 с. ISBN: 954-9677-06-0.

Цветана Величкова (НА – БАН), Милена Годоракова (ДА „Архиви“), Калинка Анчова (ЦДА), Тодор Петров (ВА „Г.С. Раковски“), Дивна Гоцева (ИИИ – БАН). Енциклопедията представя историята на дарителството в България до 1951 г., когато с *Указ за общественото подпомагане* всички фондации и дружества са задължени да ликвидират дейността си и да предадат имуществото и парите си на държавата. Идеята на енциклопедията е да събере на едно място информацията за малко познати на широката публика дарители, с кратка автобиография, мотивите им да дарят, както и справка за фонда или фондацията, учредени по тяхна воля.

„За тебе, мили роде“ (2011 г.), с автор Цанко Живков, е книга за дарителството и дарителите, издадена по повод 30-годишнината на Национален дарителски фонд „13 века България“. Книгата разглежда дарителството в различни сфери на обществения живот. Според автора на предговора – Серги Гьошев, книгата е *„повествование преди всичко за духовната устойчивост на рода ни, въвела празничността във вековното му битие. Авторът възражда важни периоди от народността ни утвърждаване, за да осветли добротворството като една от основните сили в самосъграждането ни. Възправя стълба към небето на духа с хиляди стъпала-съдби, по своя воля и за своя сметка, защитавали българската държавност и културни традиции. Цанко Живков разгръща безбрежната като време и постъпки карта на щедростта за „ползу роду“*⁷.

Историята на дарителството присъства и в някои краеведски изследвания. Книгата си „Дарителството в Ловеч до втората половина на XX век“ (1998), авторът Геновева Шейтанова посвещава на *„230 години от построяването на параклиса „Св. Иван Предтеча“ в Света гора от ловчанлията хаджи Василий, на 130 години от даряването от Съйчо Съйчев на къщата си за девическо училище в града и на всички, които с добрите си дела записват своите имена в историческата памет на Ловеч“*⁸. Според автора, тази книга е един от начините, чрез които нашето поколение има възможност да изкаже уважението си към дарителите на Ловеч.

През 2001 г. книгата продължава с втори том – „Дарителството в Ловеч през втората половина на XX век“, която проследява дарителската традиция в Ловеч по време на

⁷ Живков, Ц. За тебе, мили роде! София, 2011. с. 7-17.

⁸ Шейтанова, Г. Дарителството в Ловеч до средата на XX век. Документален справочник. Ловеч, 1998., с.

социалистическото управление. Представени са даренията за Архитектурно-историческия резерват „Вароша“, Регионална библиотека „Беню Цонев“ – Ловеч, даренията за БЧК – клон Ловеч, Дружество „Благодетел“, ДОО „13 века България“ – Ловеч, даренията за Историческия музей, Държавния архив, учебни заведения, болница и социални домове.

„Златна книга на дарителството в шуменския край. Благодетелите на шуменското общество“ с автор Дечко Лечев излиза от печат през 1998 г. Книгата съдържа бележки за дарителството през Възраждането в шуменския край от Освобождението до Втората световна война. Представен е поименен списък на дарители и дарения, придружен с авторски бележки. Списъкът съдържа имената на над 900 дарители и направените от тях дарения, лични дарителски фондове, благотворителни организации, дарителски акции и др.⁹

Книгата „Дарителството – традиция и настояще в Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – гр. Свищов“, с автори Пенка Маринова и Николай Живков, излязла от печат през 2016 г. е посветена на дарители и дарения за просветното дело и културата в Свищов. Специално място е отделено на един от най-големите дарители не само от местно, но и от национално значение – Димитър Апостолов Ценов. В края на книгата са включени и съвременни дарители на Стопанската академия, сред които са имената на бивши възпитаници, преподаватели, художници, меценати. Обърнато е специално внимание и на дейността на Фондация „Димитър А. Ценов“.¹⁰

На дарителството и благотворителността са посветени поредица от научни форуми проведени през последните няколко години. Изследванията са включени в няколко сборника с доклади:

„Българското дарителство. История, съвременност, перспективи“, Карлово, 2003 г. Сборникът съдържа доклади от Националната научна конференция, посветена на Деня на народните будители – 1 ноември, на 130-годишнината от смъртта на Христо Георгиев и на 105-годишнината от смъртта на Евлогий Георгиев – най-големите спомоществователи на

⁹ Лечев, Д. Златна книга на дарителството в шуменския край. Благодетелите на шуменското общество. Шумен, 1998.

¹⁰ Маринова, П. Н. Живков. Дарителството – традиция и настояще в Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – гр. Свищов. Свищов, 2016.

българското образование, култура и духовност. В сборника са представени доклади на музейни специалисти от Карлово, Клисурса, Сопот, Пирдоп, Свищов, Калофер, Пловдив, Търговище, Омуртаг. Част от докладите са цитирани в настоящия дисертационен труд.

„Възраждането, дарителството и българските музеи“, Карлово, 2008 г. Сборникът съдържа доклади и съобщения от научната конференция, посветена на 70-годишнината от възстановяването и превръщането в музей на родната къща на Васил Левски в Карлово. Докладите в сборника са разделени в три тематични направления: Българско възраждане; Видни български дарители и ролята на дарителството в различни селища и музеи; Мемориалните музеи в България и предизвикателствата на ХХІ век. Интерес за работата по дисертацията представляват докладите и съобщенията, в които е обърнато внимание на приноса на изтъкнати наши възрожденци – дарители и спомоществователи за Габрово, Пазарджик, Смолян, Калофер, Казанлък.

„От регионалното към националното. Дарителството“ – сборник с доклади и научни съобщения от VII национална научна конференция „От регионалното към националното – дарителството“, организирана от Исторически музей – Полски Тръмбеш, съвместно с Исторически музей – Бяла черква и Националния антропологичен музей (БАН). Конференцията е проведена в Полски Тръмбеш през септември 2013 г. и е посветена на 75-годишнината на Йордан Йорданов¹¹. Сборникът съдържа ценна информация както за възрожденската дарителска традиция, така и за някои съвременни прояви на дарителство и благотворителност.

„Известия на РИМ – Кюстендил, т. XVII“ съдържа доклади за благотворителността и дарителството, представени на Националната научна конференция на тема „Благотворителността в България – традиции, исторически измерения и аспекти“, проведена в Кюстендил на 8 – 10 октомври 2009 г.

Периодични издания:

Списание „Дарители“ е издание на Държавно-обществена организация „Фонд 13 века България“. Излиза през 80-те години на миналия век. Статиите, поместени на страниците му,

¹¹ Проф. д.м.н. Йордан Йорданов е един от радетелите за създаване на Исторически музей в град Полски Тръмбеш и активен участник в музеоложкото му изграждане. Благодарение на неговото дарение от антропологични реконструкции на български владетели и общественици, в музея се оформя самостоятелен антропологичен отдел.

представят ценни дарения и отразяват цялостната политика на държавата по отношение на дарителството в България от края на 70-те години на XX в. до 1989 г.

През 1995 г. Националният дарителски фонд „13 века България“ издава първи брой на вестник „Дарител“, който се явява продължител на списание „Дарители“. От вестника излизат 6 броя, последният е от октомври 1996 г.

„Музеен вестник“ е издание на Регионален исторически музей – Кюстендил, което отразява събирателската, научно-изследователската, издателската и популяризаторска дейност на музея. Първият брой на вестника излиза на 18 май 1999 г. и е посветен на Международния ден на музеите и 24 май – Ден на славянската писменост и на българската просвета и култура. На страниците на вестника се поддържа постоянна рубрика „Дарителството – жива традиция“, в която се публикуват имената на дарителите на музея и направените от тях дарения.

Актуалност и значимост на изследването

Актуалността на изследването се определя от факта, че дарителството като социокултурно явление съпътства българското общество през всички периоди от неговото историческо развитие. Задълбоченото изследване на дарителството като явление и процес, свързан пряко с музейната дейност, разкрива модели и практики, чрез които се попълват и поддържат музейните фондове, осъществявайки мисията на музея: да събира, съхранява, проучва и популяризира движимите и недвижими културни ценности, както и да разкрива за публика, закодираните в тях информация и знание.

Проучването на съвременните размери и форми на дарителска дейност в българските музеи, изясняването на мотивацията и обществените нагласи към дарителството е важно както за музеите, така и за самите дарители – фондации, компании или физически лица.

Основна мисия е и популяризирането на имената на дарителите и разкриване на техния принос за формиране и развитие на музейните колекции и за съхраняване на културната и историческа памет на нацията.

Задълбочени музеоложки изследвания по темата за дарителството в българските музеи не са провеждани досега. Този факт обуславя и значимостта на настоящия дисертационен труд.

Резултатите и изводите от изследването на съвременното състояние на дарителството в българските музеи могат да бъдат взети предвид от законодателя, с оглед на факта, че в България

няма приет Закон за дарителството. Изясняването на ролята на дарителството за развитие на музейните колекции в България ще допринесе за стимулиране на дарителството и за развитие на дарителската култура в съвременното ни общество.

Цел на дисертационния труд

Целта на дисертационния труд е да разкрие ролята на дарителството за развитие на музейните колекции в България и съвременното състояние на дарителството в българските музеи.

За постигане на целта на дисертационния труд са поставени следните задачи:

- Да бъдат проследени начините на формиране на музейните колекции в България, които са част от фонда на национални, регионални и общински музеи в страната;
- Да бъде направен опит за количествен анализ на съотношението откупки/дарения в музеите;
- Да се направи характеристика и анализ на съвременната дарителска практика в България и работата с дарители като част от музейната дейност.

Обект и предмет на изследването

Обект на изследване на дисертационния труд са българските музеи, създаването и развитието на техните колекции.

Предмет на изследването е ролята на дарителството за формиране и развитие на музейните колекции, за обогатяване на музейните фондове и за съхраняване на културното, историческо и природно наследство.

Основна изследователска теза на дисертационния труд

Дарителството е в основата на създаване на първите български музеи и играе значителна роля при формиране и развитие на музейните колекции. Дарителската традиция е елемент от ценностната система на обществото и като такъв не се изгубва във времето, само променя формите си на изява, в съответствие с икономическите и културни норми на историческото време и потребностите на обществото. Дарителската традиция продължава да съществува и в съвременното ни общество.

Обхват на изследването.

Хронологичен обхват. Времеви граници на изследването обхващат дарителската традиция в България, преминавайки последователно през всички исторически периоди. За улеснение е направен опит за периодизация, обусловен от промяна във формите или условията на проявление на дарителство в българското общество. Акцент в изследването е съвременното състояние на дарителството в българските музеи.

Териториален обхват. В България в момента официално функционират 195 музея, 601 (582¹²) обществени колекции и 12 частни музея, от които 4 са регистрирани в Министерство на културата. Дисертационният труд като обем и възможности за изследване не би могъл да обхване всички действащи музеи в страната, затова са направени някои ограничения.

Изтъкната е ролята на дарителството за възникване и развитие на различни по тип музейни колекции, които са част от национални, регионални, общински музеи, както и на някои обществени колекции. Посочени са примери, предимно от музеите, включени в изследването по докторантски проект № 68/ 03.04.2015 г. на Софийски университет „Св. Климент Охридски“ – „Проучване на традициите и съвременното състояние на дарителството в българските музеи“, проведен в периода август – ноември 2015 г. Посетените музеи са: Национален музей „Васил Левски“ – Карлово, Комплекс „Старинно Карлово“, Къща музей „Иван Вазов“ – Сопот, Къща музей „Чудомир“ и Дом „Петко Стайнов“ – Казанлък, Къща музей „Емилиян Станев“ – Велико Търново, Дирекция на музеите „Копривщица“, Регионален етнографски музей – Пловдив, Регионален археологически музей – Пловдив; регионалните исторически музеи в Плевен, Пловдив, Търговище, Разград, Кюстендил, Благоевград, Велико Търново, Исторически музей „Искра“ – Казанлък и общинските исторически музеи в Ботевград, Карлово и Попово.

В хода на проучването, извън докторантския проект, са посетени също: Национален музей „Земята и хората“, Национален исторически музей, Национален политехнически музей, Национален литературен музей, Национален кооперативен музей, Музей на БНР, Интерактивен музей на индустрията – Габрово, Регионален исторически музей – Смолян, Регионален исторически музей – Бургас, Дом на хумора и сатирата – Габрово, Етнографски музей на открито

¹² Съществува разлика между посочения брой обществени колекции у различни автори. Според Цветана Кьосева те са 582, а според Вера Бонева броят им е 601. В списъка, представен от Министерство на културата този брой е 31.

„Етър“ – Габрово, СМРЗИ – Трявна, Исторически музей – Свищов, Музей на Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов, музейна колекция към читалище „Просвета – 1908“ – село Баня, общ. Разлог.

В дисертационния труд са включени и примери от музеи, които не са посетени на място, но за които са издирени и проучени документални източници, свързани с темата на дисертацията. За целите на изследването са разгледани наличните уеб сайтове на музеите в страната, както и над 50 уеб сайта на европейски и световни музеи.

Методология, използвана при разработването на дисертационния труд

За изпълнение на поставените задачи и постигане на крайната цел на дисертационния труд са използвани следните конкретни методи на работа:

- Проучване на документални източници;
- Метод на историческата периодизация;
- Методът на системния анализ е използван при наблюдение на системата „дарителство/дарители – музей“ с цел да бъдат определени специфичните им особености и взаимните им връзки;
- Метод на научното наблюдение и работа на терен – провеждане на анкети и интервюта;
- Изучаване и представяне на добри практики и положителен опит по темата на дисертацията;
- Анализиране на изложената информация;
- Проектиране на теоретични възможности за създаване на стратегия за работа с дарители с практико-приложен характер.

За целите на дисертационното изследване са проведени две анкети. Първата анкета – с музеите и галериите в страната, бе проведена в периода 2016 – 2018 г. В нея взеха участие 66 музея. Въпросникът, който беше създаден чрез Google формуляр и се попълваше електронно, съдържа 20 въпроса.¹³

¹³ Въпросникът е достъпен на адрес: <https://goo.gl/2JjVES>

Втората анкета бе проведена в периода февруари – март 2018 г. с дарители в българските музеи и галерии. В нея взеха участие 58 респондента от всякакви възрасти и пол, които имат различни професии и интереси.¹⁴

ОБЕМ И СТРУКТУРА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Дисертационният труд се състои от увод, три глави, заключение, списък на съкращенията, списък на цитираната и използвана литература и приложения – анкети, фотографии, дарителски грамоти, плакати за изложби и дарителски кампании, формуляри. За нуждите на дисертационния труд са проучени литературни и информационни източници – монографии, студии, научни изследвания, статии, отчети, нормативни документи, интернет ресурси и др.

Уводната част следва традиционния модел на запознаване със същността, съдържанието и насоките на научната разработка. Обоснована е актуалността и значимостта на избраната тема и мотивите за нейното изследване. Дефинирани са основната цел, задачите, обектът и предметът на изследването и методологията.

Първа глава представя връзката между колекционерството, колекцията и музея. Дефинирани са основните понятия като – колекция и музей. Представени са видовете музейни колекции, основните източници при формирането и обогатяването им, както и редът за приемане и регистрация на дарения.

Изтъкната е ролята на дарителството при експониране и популяризиране на музейните колекции, тяхната консервация и реставрация.

Обърнато е специално внимание на воденето на отчетност за приеманите дарение – картотеки и регистри на даренията и дарителите, книга за даренията.

Във втора глава е направена ретроспекция на дарителските прояви през Възраждането, в периода от Освобождението до 1944 г. и дарителската дейност по време на социализма.

Представена и анализирана е правно-нормативна регламентация на дарителството в България и държавни политики за дарителството в сферата на културата.

¹⁴ Въпросникът е достъпен на адрес: <https://goo.gl/LeczYk>

В трета глава е изяснена същността и са представени различните форми на дарителство в съвременното ни общество. Направен е опит да се очертае профилът на днешния български дарител.

Представени са най-активните фондове и фондации в България, работещи в сферата на дарителството и техния принос за развитие на дарителската култура.

Обърнато е специално внимание на отношенията музей – дарител, провеждане на Ден на дарителя, връчването на дарителски грамоти и предлагането на преференциални условия за посещение в музея.

Изтъкната е ролята на дарителството за съхраняване и експониране на даренията. В постоянни и временни изложби и организирането на изложби изцяло с дарени експонати.

Проследени са дарителските кампании в музеите – за обогатяване на музейните колекции и за набиране на финансови средства за различни дейности на музея. Специално внимание е обърнато на набирането на средства чрез дарителски кутии. Засегнати са темите за дарителството – музеи – медии, уебсайтовете на музеите и дарителството; предложена е идея за уебсайт „Дарителството в българските музеи“.

СИНТЕЗИРАНО ИЗЛОЖЕНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

УВОД

Музейната дейност е отворена многофункционална социална система от държавно-обществени връзки и взаимоотношения. Съществена част от тази дейност е създаването и развитието на музейните колекции, като значителна роля в осъществяването ѝ има дарителството в сферата на културата. По-голяма част от съвременните музеи са създадени на базата на дарени културни ценности – самостоятелни или обединени в колекции. Изследването на дарителството като явление и процес, свързан пряко с музейната дейност, разкрива модели и практики, чрез които се попълват музейните фондове, осъществявайки изконната мисия на музея: да събира, съхранява, проучва и популяризира движимите и недвижими културни ценности, както и да разкрива за публика, закодираните в тях информация и знание.

Музеят е институция с идеална цел. Независимо от формата на собственост и модела на управление, музеят е създаден от обществото и работи в полза на обществото и неговото

устойчиво развитие. Проучването на съвременните размери и форми на дарителска дейност в българските музеи – обществените нагласи към дарителството и по-специално на мотивацията за дарителство е важно както за организациите с благотворителна цел и индивидуалните дарители, така и за законодателя с оглед стимулирането на дарителството, формирането на трайни дарителски нагласи и развитие на дарителската култура.

ПЪРВА ГЛАВА

В началото на първа глава „Музеят и неговите колекции“ е проследено развитието на идеята за колекциониране, създаването на първите колекции в древността, колекционерството през Ренесанса и появата на първите обществени колекции. Обърнато е специално внимание на появата на първите български колекции през Възраждането – частни, читалищни и училищни, сбирки към археологическите дружества, царските колекции на българските монарси, както и най-големите съвременни частни колекции в България. Изяснени са понятията „колекция“, и „колекционер“ от гледна точка както на нормативната уредба и изследователите, така и от гледна точка на самите колекционери.

В отделен параграф са представени видовете музейни колекции според общия признак, на базата на който са събрани предметите (систематични, тематични и мемориални) като са приведени примери с различни по вид дарени музейни колекции.

Посочени са източниците на формиране и обогатяване на музейните колекции, както и редът на приемане и регистрация на дарения в българските музеи според действащата нормативна наредба. Направен е опит да се определи съотношението на приетите дарения спрямо общия брой културни ценности, постъпили в музеите за последните години. За целта са използвани резултатите от анкетата с музеите, данни на Националния статистически институт, годишни отчети на музеи в страната. Приведеният пример с постъпилите дарения във фонда на Регионалния исторически музей – Велико Търново илюстрира как са се променяли даренията, получени в музея за периода 2008 – 2016 г.

В предпоследния параграф са представени възможностите, които могат да използват музеите за привличане на допълнителни средства от дарения в помощ на дейностите по експониране и популяризиране на музейните колекции, реставрация и консервация на движими и

недвижими културни ценности, издаване на сборници, каталози, брошури, реализиране на изложби създаване на детски образователни кътове;

В последния параграф е поставен проблемът за наличието/липсата на отделни картотеки и регистри на даренията и дарителите, специални книги за постъпилите дарения. Според проведената анкета, по-голяма част от музеите нямат отделна книга, в която да вписват получените дарения и не водят отделен регистър на своите дарители. Този начин на работа затруднява достъпа до информация за това кои са дарителите на музея и направените от тях дарения от създаването му до наши дни. Такава информация може да бъде получена от инвентарните книги, от приемо-предавателните актове или от удостоверенията и свидетелствата за дарение, които музеят издава на своите дарители, до които обаче достъп имат само служителите на музея и информацията остава скрита за широката публика.

Основни изводи към първа глава:

1. Колекционерството е в основата на организираната музейна дейност;
2. Дарени колекции на известни наши учени и общественици полагат основите на множество музейни сбирки, респ. музеи в страната;
3. Музеите попълват своите колекции предимно от дарения;
4. Музеите търсят спонсори за финансиране на музейни дейности, свързани с управлението на колекциите – реставрация, консервация, застраховка, транспорт на експонати, реклама;
5. Повечето музеи в страната не водят отделна картотека на даренията и дарителите.

ВТОРА ГЛАВА

Във втора глава „Дарителството в България. Исторически преглед“ е направен опит за дефиниране на понятието „дарителство“ в съвременното ни общество. Приложени са резултатите от проведената анкета с дарители и тяхното разбиране за дарителството като явление и морална категория.

Представен е обзор на публикациите по темата за дарителството – от първите издания в самото начало на ХХ век до последните актуални публикации за дарители и дарения в

българските музеи. Това са и основните литературни източници, използвани при подготовката на дисертационния труд.

Централно място във втора глава заемат още две теми. Първата е свързана с правно-нормативна регламентация на дарителството в България и държавната политика за дарителството в сферата на културата от Освобождението до периода на промените през 1989 г.

Втората тема е свързана с проследяване на дарителската традиция през различните периоди от българската история – от Възраждането до 1989 г.

Обърнато е специално внимание на една специфична група музеи, заемащи важно място в българското музейно изграждане, които в повечето случаи са създадени на базата на дарени движими и недвижими културни ценности – къщите музеи на известни наши възрожденци, писатели и общественици. Посочени са няколко примера за стопанисване и управление на недвижими културни ценности, дарени заедно с цялото им обзавеждане, архив, библиотека на техния някогашен обитател.

Основни изводи към втора глава:

1. Дарителството има многостранна същност и различни форми на проявление, в зависимост от личния мотив и от обществените норми;
2. Дарителската дейност през Възраждането е насочена предимно към образование, издателска дейност, подпомагане на читалища и подкрепа на процесите на формиране на национална идентичност;
3. След Освобождението държавата осъществява политика за насърчаване на създаване и дейност на фондове и фондации с благотворителна цел;
4. В периода до войните дарителските жестове са насочени главно към образованието, докато в годините между двете световни войни се очертават тенденции към засилване на социалните аспекти на дарителството;
5. Държавната културна политика продължава след Съединението на Княжество България с Източна Румелия своето още по-активно и покровителствено участие в процесите на издирване, съхранение, проучване и популяризиране на българското културно и историческо наследство;

6. След 9 септември 1944 г., с промяната на общественно-политическата обстановка, рязко се променя и политиката по отношение на дарителството.

ТРЕТА ГЛАВА

Акцент в настоящия дисертационен труд е трета глава – **„Съвременно състояние на дарителството в българските музеи“**.

Направен е опит да бъде очертан профил на съвременния български дарител. Според резултатите от проведената анкета с дарители, предимно в музеите и галериите, мотивите за даряване могат да бъдат групирани в няколко категории – съхраняване на културните ценности, съхраняване на историческата памет, възпитание и мироглед, патриотизъм, необходимост от споделяне, връзка с музей или музейен специалист.

Отделено е място и на други съвременни форми на дарителство – спонсорство и доброволчество в музеите.

Обществено-икономическите промени в последните 20 години създават условия, а и необходимост, от възникването на редица неправителствени организации, които си поставят за цел развитие на дарителството и благотворителността в България. Тяхната дейност е насочена към подпомагане на образованието, културата, изкуството, здравеопазването, социалните дейности. В отделен параграф са представени някои от най-активните фондове и фондации, подкрепящи проекти в сферата на културното наследство и музейните дейности – Национален дарителски фонд „13 века България“, Асоциацията на обществените фондации в България (и местните Обществени дарителски фондове в Стара Загора, Благоевград, Габрово, Пазарджик, Лом, Ямбол и др.), Фондация „Българска памет“, Американска фондация за България и др. Изтъкнат е техният принос за опазване на културното, историческото и природно наследство и изграждане на ценностно отношение към, както и ролята им за развитие на дарителската култура.

Задължителен елемент от мисията на всеки музей, който е и от съществена важност в работата с дарители, е осигуряването на достъп на музейната публика до колекциите. Социализацията на дарените културни ценности се осъществява чрез експониране на колекциите в постоянната експозиция на музея, участия във временни изложби на музея, представяне на

изложби с дарени културни ценности, публикуване на информация за получените дарения за обогатяване на колекциите на музея и всякакви други форми за работа с музейната публика – презентации, публикации, научни форуми.

Специално внимание е отделено на създаването и поддържането на взаимоотношенията между музея и неговите дарители. Предложени са някои важни стъпки, които музеите могат да предприемат в този продължителен и двустранен процес, който не приключва с акта на даряване или с края на една дарителска акция.

Дарителските кампании, организирани от музеите са един от начините за комплектуване на музейните колекции. Организирането и провеждането им е от изключително значение не само за попълване на музейния фонд, но и важна крачка към повишаване на интереса и гражданската активност по отношение на музейната дейност.

В последния параграф са представени дарителските кампании, провеждани от музеите за обогатяване на колекциите или за набиране на средства за конкретни музейни дейности. В проведеното за целите на дисертационния труд интервю с дарители голяма част от респондентите (30,6 %) смятат, че водещото при избора на институцията, на която да дарят, е тя да се ползва с добър имидж.

Засегната е темата за дарителските кутии в музеите, възможностите, които този начин за набиране на средства може да предостави, както и проблемите, които го съпътстват. Базирайки се на чуждия опит, но и въз основа на преките наблюдения в българските музеи са предложени препоръки при избора на дизайн на дарителската кутия, нейното място в експозицията, управление на съдържанието ѝ, посланието към публиката.

Не е подмината и връзката между музеите, дарителството и медийното отразяване на дарителските жестове и инициативи. Специално внимание е обърнато на музейните сайтове и популяризирането на дарителите, както и възможностите за набиране на средства чрез уеб сайта, които музеите в България все още не използват.

Предложена е идеята за създаване на уеб сайт „Дарителството в българските музеи“, която би могла да се осъществи при желание от страна на музеите и дарителите и със съвместното сътрудничество на Министерство на културата, Сдружение „Български музеи“, обществени фондации и неправителствени организации, работещи в сферата на културата.

Основни изводи към трета глава:

1. Дарителството продължава да съществува като традиция в съвременното общество и е най-често използваният начин за развитие на музейните колекции;
2. Основните мотиви за даряване в музеите са: съхраняване на културните ценности, съхраняване на историческата памет, възпитание и мироглед, патриотизъм, необходимост от споделяне, връзка с музей или музеен специалист;
3. Музеите се нуждаят от помощ по отношение на това как биха могли да работят с доброволци ефективно и как да намерят път към тях;
4. Липсата на отделен закон за дарителството и доброволчеството в България затруднява работата на музеите с дарители;
5. Част от музеите в страната избягват да организират дарителски кампании за набиране на финансови средства и се притесняват да поставят дарителски кутии, поради факта, че българското законодателство не съдържа специална уредба за т.нар. публично набиране на дарения, при които даренията се предоставят за публично обявена социална кауза;
6. При публичното набиране на дарения, контактът между дарител и получател в повечето случаи е индиректен, а дарителят остава анонимен, което затруднява издаването и връчването на документи, удостоверяващи направеното дарение.
7. Въпреки изброените проблеми българските музеи продължават да работят активно с дарители, провеждат дарителски кампании за обогатяване на музейните колекции, организират Дни на дарителите, връчват дарителски грамоти;
8. Съвременните обществени фондове и фондации играят значителна роля за опазване на културното, историческото и природно наследство и изграждане на ценностно отношение към тях и развитие на дарителската култура.
9. Музеите не популяризират в достатъчна степен имената на своите дарители и направените от тях дарения в музейните си сайтове.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Представени са основните обобщения и изводи на дисертационния труд.

Дарителството е дълголетна традиция, съпътстваща българското общество през всички периоди от неговото историческо развитие. Началото се поставя далеч през Възраждането като се превръща в общонароден порив за национално самосъхранение и създаване . По-голяма част от съвременните музеи са създадени на базата на дарени културни ценности – самостоятелни или обединени в колекции.

Изпълнението на поставените в началото на дисертационното изследване задачи даде възможност да бъдат направени множество изводи и обобщения по пътя на постигане на поставената цел – да се изясни ролята на дарителството за развитие на музейните колекции в България и да се анализира съвременната дарителска практика в българските музеи.

Всеки музей формира колекциите си на базата на своя профил – етнографски, исторически, технически, литературен, археологически, природонаучен. Източниците на формирането на музейните колекции могат да бъдат най-различни: дарения или завещания от частни лица, организации, предприятия или фондации; чрез откупки, теренни проучвания и експедиции (естественонаучни, етнографски, исторически, археологически, комплексни и др.); обмен между музеите. Проследяването на начините на формиране на музейните колекции, които са част от фонда на национални, регионални и общински музеи в страната дава основание да се направи заключението, че дарителството е в основата на създаване им и продължава да е най-разпространеният начин за попълване на музейните фондове.

Дарителските кампании, организирани от музеите са един от начините за комплектуване на музейните колекции. Организирането и провеждането им е от изключително значение не само за попълване на музейния фонд, но и важна крачка към повишаване на интереса и гражданската активност по отношение на музейната дейност.

През последните 10 – 15 години музеите провеждат подобни инициативи с изключително добър краен резултат. В периода 2010 – 2017 г. са проведени над 30 дарителски кампании за обогатяване на музейните колекции, във фондовете на музеите са постъпили стотици нови експонати, проведени са десетки дарителски изложби.

Опитът за определяне на съотношението откупки/дарения в музеите не даде желан резултат, поради факта, че липсва статистическа информация за даренията и дарителите за всеки

музей и за всяка календарна година. Не бе получена и задоволителна информация на място, в посетените музеи, тъй като постъпилите движими културни ценности в повечето от музеите се вписват единствено в общата инвентарна книга и не се води отделен регистър за тях. Именно затова е трудно да бъде направена справка за търсеното съотношение. Този резултат дава основание да потвърдим хипотезата, че въпреки многобройните дарения, които постъпват в музеите, работата е затруднена. Това се дължи от една страна на липсата на служител, който да се ангажира пряко с тази дейност и от друга страна – на нормативната наредба, която утежнява процедурата по приемане на дарения в българските музеи. Все пак, заради липсата на финансови средства за откупки, даренията остават най-предпочитаният начин за попълване на музейните колекции.

В същото време проявеният към изследваната проблематика интерес от страна на музейните специалисти дава стимул работата да продължи и в бъдеще, а насочването на вниманието към нея провокира по-голямата активност от страна на музеите по отношение на привличане на дарения на културни ценности и финансови средства, отдаване на заслуженото внимание към дарителите, насърчаване към научно-изследователска дейност и повишаване броя на публикациите по темата за дарителството, с цел да се популяризират имената на дарителите в българските музеи и да се изтъкне значението на дарителството като един от основните фактори за съхраняване на културната и историческа памет на нацията и устойчивото развитие.

Направената характеристика и анализ на съвременната дарителска практика в България и работата с дарители като част от музейната дейност, независимо от проблемите и пропуските, дава основание да направим извод, че традицията на дарителството е жива и днес като има способността да се променя според обществените потребности.

Освен обогатяване на колекциите, чрез допълнително набиране на финансови средства се подпомагат и други дейности на музея: издаване на сборници, каталози, брошури; създаване на детски образователни центрове; реставрация и консервация на експонати; ремонтни дейности; реализиране на изложби. Набирането на средства става по различни начини – чрез дарителски кутии, изпращане на SMS, дарителски кампании, спонсорски партньорства, привличане на доброволци.

За целите на дисертационното изследване бяха проведени две анкети. Първата анкета – с музеите и галериите в страната, бе проведена в периода 2016 – 2018 г. Анкетната карта бе

изпратена към всички музеи и галерии, желание да отговорят проявиха 64 от тях – 33 общински, 17 регионални, 11 национални, 2 обществени колекции и един ведомствен музей. Половината от тях са с общоисторически профил, а останалите 50% включват: художествени – 10, специализирани – 8, литературни – 5, етнографски – 3, природонаучни – 3, археологически – 2, технически – 1.

Въпросникът, създаден чрез Google формуляр, се попълва електронно и съдържа 20 въпроса. Резултатите от анкетата, която е първата по рода си, свързана пряко с музейното дарителство, даде възможност да очертаем някои от най-важните параметри в изследването на съвременното състояние на дарителството в българските музеи.

Повече от половината от анкетирани музеи имат специална политика за работа с дарители; включват дарени културни ценности и цели колекции в постоянната експозиция на музея; организират временни изложби с дарени експонати; връчват дарителски грамоти и предлагат преференциални условия при посещение и достъп до услуги; смятат, че трябва да има отделен закон за дарителството.

В същото време над 50% от анкетирани музеи нямат утвърден правилник за приемане на дарения, не водят отделен регистър на дарителите, нямат книга за дарения, не използват дарителски кутии като възможност за набиране на допълнителни средства.

Втората анкета бе проведена в периода февруари – март 2018 г. с дарители в българските музеи и галерии. В нея взеха участие 60 респондента на възраст от 17 до 73 г., от тях – 31 мъже и 29 жени, като 93% от тях са с висше образование и с различни професии – художници, преподаватели в средни и висши училища, журналисти, музиканти, музейни уредници и др.

Анкетата съдържа 17 въпроса, които дават възможност да установим, според отговорите на респондентите, какво представлява дарителството; кое ги мотивира да даряват; жива ли е дарителската традиция днес и имаме ли необходимост от модели за подражание; как избират институцията, на която да дарят; експонират ли се техните дарения в изложби на музея; какво даряват, удовлетворени ли са от акта и биха ли дарили отново; поддържа ли музеят връзка с тях.

Основните мотиви за даряване според респондентите могат да се разделят на няколко групи: съхраняване на културните ценности, съхраняване на историческата памет, възпитание и мироглед, патриотизъм, необходимост от споделяне, връзка с музей или музеен специалист, като водещ мотив е съхраняването на историческата памет.

Книги, предмети от бита, етнографски материали, снимки и произведения на изкуството са сред най-често даряваните предмети. Освен това, 22 от респондентите посочват, че са дарявали и финансови средства, а 8 от тях са участвали с доброволен труд в дейности и инициативи на музея.

Респондентите дарители, които са виждали своето дарение или части от него в постоянната експозиция на музея са 45%, а половината от тях – във временна изложба. Преобладаваща част, 95% от анкетираните, се чувстват удовлетворени от акта на даряване и биха дарили отново.

Задължителен елемент от мисията на всеки музей е осигуряването на достъп на музейната публика до колекциите. Когато говорим за дарени културни ценности или колекции, достъпът до тях е от изключителна важност, тъй като всеки дарител би искал да види своето дарение във витрината на музея, а всяка дарителска воля трябва да бъде изпълнена. Както видяхме, един от основните мотиви на хората да даряват е именно възможността за споделяне.

Социализацията на дарените културни ценности се осъществява чрез показване на колекциите в постоянната експозиция на музея, участия във временни изложби, представяне на изложби с дарени културни ценности, публикуване на информация за получените дарения за обогатяване на колекциите на музея и всякакви други форми за работа с музейната публика – презентации, публикации, организиране на научни форуми.

Липсата на отделен закон за дарителството и доброволчеството затруднява работата на музеите с дарители и доброволци. Не са уредени въпросите около т.нар. публично набиране на дарения т.е. чрез кампании за постигане на предварително обявена кауза. Това е една от причините, поради които много от музеите в страната избягват да организират дарителски кампании, притесняват се да поставят дарителски кутии. Освен това, при публичното набиране на дарения, контактът между дарител и получател е в много случаи индиректен, което прави невъзможно издаването на удостоверение за направеното дарение и връчването на благодарствена дарителска грамота или свидетелство.

Невъзможността за директен контакт между дарител и получател поставя и проблема за прозрачността и отчетността при разходването на набраните средства. Би следвало да има механизъм, чрез който всеки един дарител да може да проследи за какво конкретно са били

използвани дарените от него средства, и доколко това е допринесло за постигане на конкретната кауза.

Предвидените в българското законодателство данъчни облекчения са недостатъчни за стимулиране на дарителството. В някои европейски държави като Унгария, Румъния, Словакия, Литва, Полша съществуват и други механизми за насърчаване на дарителството. Те предоставят на данькоплатците възможност да определят по какъв начин ще се използва определен процент от платения от тях данък. Процентът е различен в различните страни, а освен финансов ефект, този механизъм спомага се развитие на гражданско общество и допринася за развитие на дарителска култура.

В това отношение в България допринасят в значителна степен съвременните обществени дарителски фондове и фондации – НДФ „13 века България“, Фондация „Българска памет“, Обществените дарителски фондове в Стара Загора, Бургас, Варна, Благоевград, Пазарджик, Ямбол, Лом, Чепеларе и др. Тяхната дейност е насочена към подпомагане на образованието, културата, изкуството, здравеопазването, социалните дейности. У нас обществени фондации се създават и развиват със съдействието на Американската агенция за международно развитие (2001 – 2008 г.), Фондация Чарлз Стюърт Мот и Тръста за гражданско общество в Централна и Източна Европа (2006 – 2009 г.). Фондацията за развитие на гражданските инициативи (ФРГИ) подкрепя обществените фондации от 2009 г., като една от възможностите за развитие на местното дарителство.

В мисията на всяка от обществените фондации е заложен стремеж да се подкрепя развитието на гражданското общество, чрез набиране на дарения и насочването им към инициативи, които отговарят на обществени нужди.

В заключение можем да обобщим, на базата на резултатите от дисертационното изследване и направените изводи, че дарителството играе значителна роля в процеса на изграждане на музейната система в страната и е основен източник за попълване на музейните колекции от тяхното създаване до днес. Дарителството допринася за опазване и съхраняване на културното и историческо наследство и е основен фактор за устойчиво развитие както на музеите като институти на паметта, така и за съвременното общество.

НАУЧНИ И ПРАКТИКО-ПРИЛОЖНИ ПРИНОСИ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

НАУЧНИ ПРИНОСИ

1. Направено е цялостно проучване на дарителството като явление и процес, свързани пряко с музейната дейност, което досега по такъв начин не е представяно в българската научна традиция, а това е основание да се обобща, че се очертават границите на това изследователско поле в българската музеология.
2. Изведени са етапи, явления, процеси и традиции след обзор на историческата роля на дарителството за развитие на музейната система в България.
3. Изготвена е систематизация на достъпната информация за даренията и дарителите в българските музеи в широки хронологични граници, като е поставен фокус върху появата и развитието на колекционерството, в това число и частните колекции.
4. Издирени са, селектирани са и са описани различни музейни дейности и инициативи, свързани с дарителството – дарителски кампании, дарителски изложби, отбелязване на Ден на дарителите, връчване на грамоти и др. и са установени релациите музей – дарител.

ПРАКТИКО-ПРИЛОЖНИ ПРИНОСИ:

1. Изводите и обобщенията от анализи на резултатите от анкетното проучване са база за усъвършенстване работата на специалисти в тяхната пряка работа с дарители, развитието на музейните колекции и набирането на финансови средства.
2. Резултатите могат да бъдат използвани при изготвянето на закони за дарителството и доброволчеството.
3. Резултатите от дисертацията са основа за повишаване квалификацията на музейни специалисти, дарители, служители в културни институти, както и за програма и цикъл от лекции.
4. Предложената идея за създаване на общ информационен портал „Дарителството в българските музеи“ е основа за популяризиране на имената на дарителите и даренията, за развитие на дарителската култура, за насърчаване на дарителството в музейната

сфера и на дарителските практики, за повишаване на гражданска ангажираност към мисията на музея като културна институция.

ПУБЛИКАЦИИ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Александър Мутафов. Пътят на едно дарение. В: *Сборник с доклади от четвъртата национална среща „Музеите и устойчивото развитие“*. Бургас, 2015, с. 144 – 146.
2. И ние бяхме деца. По следите на една пътуваща изложба. *Доклади от Четвърта международна студентска онлайн конференция съвместно с Орловския държавен институт за изкуство и култура на тема: „Технологична еволюция на библиотеките и музеите. Децата – посетители и потребители.“*, София – Орел, 2016. Достъпно от <http://62.44.124.142:8080/jspui/handle/2010/1354>.
3. Дарителските кампании на музеите като форма за насърчаване на гражданската ангажираност. // *Социалните функции на музея през XXI век*. НМЗХ, София, 2016, с. 169-174. ISBN 978-954-92875-5-4.
4. Дарителството като дълг. В: *Сборник с доклади от научна конференция „Музеи и колекции“*, Смолян, 2016, с. 359 – 363.
5. Поглед към дарителската традиция в Трявна от 70-те години на XX век насам. В: *Сборник от национална научна конференция „Трявна и тревненци в националната история и култура“*. Трявна, 2016, с. 513 – 520.
6. Ролята на общините за опазване и социализация на историческите къщи музеи. В: *Сборник с доклади от Националната научна конференция „Музеи и общини“*, Фабер, 2017, с. 133-139.
7. За някои дарения в къща музей „Димитър Димов“ – Национален литературен музей. В: *Културната памет във времето и пространството*. Сборник, посветен на 65-годишния юбилей на проф. д.изк.н. Симеон Недков. Университетско издателство. София, 2018, с. 406 – 415.
8. On some donations to the Dimitar Dimov house-museum. In: *Hiperboreea journal*. [Balkan History Association]. Bucharest, 2018, Vol. V, № 1. pp. 57-69.

ЦИТИРАНА В АВТОРЕФЕРАТА ЛИТЕРАТУРА

1. Велев, С. Златна книга на дарителите за народна просвета. кн.І. [Притурка към XII. год. на сп. „Училищен преглед“ – изд. Министерството на нар. Просвещение]. Пловдив, 1907. с. V.
2. Енциклопедия Дарителството. Дарителски фондове и фондации в България. Т. 1. София, 2012. 302 с. ISBN: 954-9677-06-0.
3. Живков, Ц. За тебе, мили роде! София, 2011. с. 7-17.
4. Златна книга на дарителите в Народна република България. Ред. С. 1989. т. I. с. 146 –249.
5. Йорданов, В. Дарители по народната ни просвета. Биографични бележки. кн.1. [Приложение към картина с ликове на дарителите]. София, 1911. с. 4.
6. Лечев, Д. Златна книга на дарителството в шуменския край. Благодетелите на шуменското общество. Шумен, 1998.
7. Маринова, П. Н. Живков. Дарителството – традиция и настояще в Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – гр. Свищов. Свищов, 2016.
8. Пашев, Ст. Златна книга на дарителите за народна просвета. кн.ІІ. [Приложение към XXII год. на спис. „Училищен преглед“]. София, 1923.
9. Шейтанова, Г. Дарителството в Ловеч до средата на XX век. Документален справочник. Ловеч, 1998.